

ONBEMINDE GELOVIGEN

Interview van Guido Vanheeswijck, auteur van het boek: Onbeminde gelovigen, door Hugo Quintiens op zaterdag 5 september 2020

Video 2 ‘WAT HEBBEN ZE ONS ALLEMAAL WIJSGEMAAKT?’ OVER GELOOF EN WETENSCHAP

Hugo:

Guy, je sprak daarnet van een post-revolutionaire klimaat: de secularisatie is voltooid, het geloof is geen thema meer. We spreken daar helemaal niet meer over, omdat het voorbij is. In kerkelijke kringen zegt men: we leven in missiegebied. We kennen allemaal de problemen van de parochies om het hoofd boven water te houden.

We maken een echte geloofscrisis mee. In je boek geef je daar enkele verklaringen voor: een klassieke verklaring en enkele alternatieve verklaringen.

Mijn vraag is: wat is voor jou nu het meest essentiële daarin? Want dat is een heel langdurig proces geweest met allerlei factoren. Wat drijft daar boven? Wat is het belangrijkste en meest doorslaggevende?

Guido:

Ja dat is een heel moeilijke vraag, omdat er heel veel factoren een rol spelen. Daar speelt denk ik - ja ik ben een groot deel van mijn leven met filosofie bezig geweest - een heel grote verandering op het einde van de middeleeuwen met betrekking tot ons godsbeeld.

We hebben dat altijd in het christendom gehad: ofwel je hebt de liefdevolle, almachtige God en toch is er kwaad. God die de wereld gemaakt heeft en toch is er in die wereld iets onafs. Hoe ga je daarmee om?

En op het einde van de middeleeuwen - daar is het protestantisme uit voortgekomen -, gaat men dat beeld hebben van een God die totaal ondoorgrondelijk is, die totaal anders is. En als God totaal anders is, dan is het aan de mens om zelf met die grillige wereld om te gaan en zo verklaart men wel - en ik geloof die verklaring – dat die moderne drang naar zelfbevestiging en naar autonomie voortgekomen is uit het christendom. Het is niet toevallig dat onze landen die moderne landen zijn waar autonomie en zelfbeschikking centraal staan, omdat wij ook dat Godsbeeld of de accenten veranderd hebben: van de liefdevolle God die met ons meegaat naar de totaal andere. En in die zin geloof ik in die alternatieve seculariseringstheorie. Het zijn de christelijke landen, protestantse, katholieke landen die ook veruit de meest geseclariseerde landen zijn. Want dat is ook een punt: wij zijn maar Vlaanderen en Nederland en West-Europa. Dus de problemen die wij hebben zijn niet dezelfde als de problemen in andere werelddelen. Wij zijn geseclariseerd, omdat we eigenlijk uit dat westers christendom komen van de reformatie en de contrareformatie. Dat is zeker een aspect maar er zijn veel andere.

Hugo:

Je hoort mensen weleens zeggen, oudere katholieken: “Wat hebben ze ons allemaal wijsgemaakt?” Dat is een factor die je ook aanhaalt, namelijk de dominantie van het wetenschappelijk rationele denken. Zou je daar iets over kunnen zeggen, over hoe de wetenschappen, de exacte wetenschappen en het geloof zich tot elkaar verhouden?

Guido:

Ja, je hoort dat inderdaad heel vaak zeggen en ik kan begrijpen dat mensen dat zeggen. Maar ik denk dan vaak: “Wat maken ze mensen vandaag allemaal wijs?” Ik denk helemaal niet dat men de mensen een aantal dingen wijs gemaakt heeft. Men zal wel een aantal dingen wijsgemaakt hebben of op details de klemtoon gelegd hebben die niet belangrijk waren, enzovoort.

Maar het is zeker niet zo dat de moderne wetenschap het geloof onmogelijk maakt.

Als ik mag wil ik dat even kort uitleggen. Zeker in het katholicisme. Het katholicisme heeft altijd heel veel belang gehecht aan wetenschappen en rationaliteit. De universiteiten zijn gesticht door religieuze mensen; die komen uit kloosterscholen en kapittelscholen. Maar wat men daar in de middeleeuwen - die helemaal niet zo dom waren - gedaan heeft. Daar heeft men geprobeerd de boodschap van het evangelie - om het zo te zeggen - te vertalen in termen die voor een deel ontleend waren aan de toenmalige wetenschap die erg - ik trek nu grote lijnen - erg gebaseerd waren op

het Griekse denken. En aan de Grieken hebben we veel te danken: de wiskunde, bepaalde vormen van wetenschap.

In de moderne tijd krijg je de moderne wetenschap die eigenlijk - en dat heeft met dat wisselende godsbeeld te maken, ik zal daar niet op ingaan - een ander type vraag stelt. De moderne wetenschap vraagt: “Hoe zitten de dingen in elkaar?”, want op de vraag: “Wat is de zin van de dingen en waarom zijn de dingen zoals ze zijn?” Door het verdwijnen van de oude wetenschap die die vraag stelde, vond men daar geen antwoorden op. En je kan dat heel duidelijk nagaan. De moderne wetenschap stelt de vraag naar de zin van het leven niet. Integendeel die die zet ze tussen haakjes. Dus de wetenschap houdt zich met andere vragen bezig.

Wat er wel gebeurd is, is dat die oude verwoording van het christendom die ingebed was in die oude wetenschap natuurlijk aan geloofwaardigheid heeft verloren. Maar dat betekent niet dat het geloof zijn geloofwaardigheid heeft verloren. Een bepaalde verwoording is moeilijker te verstaan geworden.

Hugo:

Ja goed, dat is duidelijk. Een andere kwestie in verband met die vraag: “Hoe is het zover gekomen met de geloofscrisis?”, een andere kwestie is dat de kerk vanaf de vierde maar nadien toenemend een verstandshuwelijk met de burgerlijke overheden is aangegaan en dan ook een bepaalde machtspositie is gaan bezetten. In die mate, je hebt het zelf over de kerk van de 19de eeuw, eerste helft 20^e eeuw die dan stond voor een preuts geloof van het fatsoen. In welke mate heeft dat bijgedragen tot de geloofscrisis?

Guido:

Weet je, als het geloof te vanzelfsprekend wordt, verdwijnt de eigenlijke kern van het geloof. Want het geloof heeft niks vanzelfsprekends, het heeft eigenlijk iets heel tegendraads. Maar het wordt dan verweven met regels.

De Duits-Joodse filosofe Hannah Arendt zegt: de meeste mensen hebben behoefte aan regels zonder zich de vraag te stellen: ‘wat is de inhoud achter de regels?’

En dan veranderen de regels. Zoals het vijftig jaar geleden de gewoonte was om mensen met de vinger te wijzen in het dorp die niet naar de kerk gingen, want dat was niet volgens de regels, is het vandaag de gewoonte om mensen die wel naar de kerk gaan met de vinger te wijzen, want het is ook niet volgens de regels. Maar de vraag ‘waarom’ wordt dan niet gesteld.

Hugo:

Dus zeg je: “Laten we ze opnieuw stellen! Laten we het opnieuw over de zin van de regels hebben.”

Guido:

En dat onze tijd heel veel kansen biedt om het opnieuw ter sprake te brengen.